

صاحب نظران معتقدند، اصلاح کیفیت آموزش در گرو اصلاح اساسی در کیفیت و پایگاه حرفه‌ای معلمان است. در قرن بیست و یکم، به آموزش نو و نقش تازه‌ی معلم نیاز داریم؛ بنابراین ایجاد تغییر در نظام تعلیم و تربیت معلمان آینده، تعریف مجدد نقش معلم و نظام آموزش و پرورش و نیز نوسازی برنامه‌های درسی تربیت معلم از نظر هدف، محتوا، رویکردها، روش‌ها، منابع و وسایل و توجه به تغییرات سریع فناوری و کاربرد آن در فرایند یاددهی و یادگیری از اهمیت بالایی برخوردار است. اما در ایران، علی‌رغم این تغییرات، نقش معلم هنوز هم به عنوان یک منبع تخصصی و کمکی تعریف می‌شود که اطلاعات لازم را از طریق کتاب‌های درسی ارائه می‌کند. معلمان برای ایفای چنین نقشی در دوره‌های مختلف تحصیلی، آماده می‌شوند. دوره‌های پیش از خدمت و حین خدمت نیز حرفه‌مندی‌های لازم برای همگام شدن با تحولات جهانی را فراهم نمی‌کند (ملایی نژاد، ۱۳۸۷)؛ چرا که تمامی آموزش‌های رسمی و الگوهای نقشی معلمان با روش‌های سنتی شکل گرفته است. گسستن رشته‌های اتصال به روش‌های سنتی به معنی ریسک‌پذیری و قبول شرایط مخاطره‌آمیز و مبهم از سوی معلمان است. اما قدر مسلم در این حرفه، آگاهی و شناخت نسبت به نیازهای جامعه‌ی در حال تغییر، از اهمیت بسزایی برخوردار است. از جمله نیازهای جامعه می‌توان به نقش فناوری اطلاعات در فرایند یاددهی - یادگیری اشاره کرد. متداول ساختن کاربرد رایانه و دیگر فناوری‌ها در مدارس، همزمان با سه دهه تحقیقات مرتبط، شناخت ما را نسبت

به فرآیند یادگیری عمق بخشیده است، نتایج این تحقیقات حاکی از آن است که یادگیری، فرآیندی پویا است و بر اساس دانش، نگرش و ارزش‌های قبلی فراگیران حاصل می‌شود. حال با توجه به این که کتاب‌های درسی تنها منبع قابل دسترس برای تمام دانش‌آموزان است، آرایه‌ی آگاهی‌های لازم در خصوص کاربرد انواع مختلف منابع اطلاعاتی از طریق آن ضروری است.

لذا سوال این است که معلمان چگونه می‌توانند خود را برای استفاده از فناوری در آموزش آماده کنند؟ پاسخ این سوال را می‌توان در سطوح گوناگون جست‌وجو کرد: سطح سازمانی که در قلمرو نظام آموزشی کشور، مراکز تربیت معلم و وزارت آموزش و پرورش کشور است؛ سطح شغلی که در محدوده‌ی مدرسه و متأثر از مهارت‌های حرفه‌ای (فنی، ادراکی و انسانی) مدیر مدرسه است؛ سطح فردی که در حیطه‌ی خواسته‌ها و نیازهای فردی معلم و مدیر است. در این جا بنا نداریم به دو سطح سازمانی و فردی بپردازیم. تأکید ما بر نقش تعاملات مدیر مدرسه در توسعه‌ی حرفه‌ای معلمان برای کاربرد فناوری اطلاعات در فرایند یاددهی - یادگیری است.

آنچه مدیر مدرسه باید بداند!

مدیر واحد آموزشی باید نیازهای معلمان در زمینه‌ی کاربرد فناوری اطلاعات در محیط کلاس درس یا مدرسه یا حتی در حیطه کاربرد شخصی را بشناسد. این شناخت به ایشان امکان می‌دهد تا به درستی به برنامه ریزی، هدایت و برانگیختگی معلمان برای کاربرد فناوری در کلاس درس بپردازد. لذا توجه مدیر مدرسه را به آنچه معلم برای به کارگیری فناوری اطلاعات در کلاس درس نیاز دارد، جلب می‌کنیم:

۱. **درک جدید:** مدیر باید بداند، درک عمق تأثیر فناوری بر تمامی ابعاد جامعه از جمله تغییرات حاصل شده در ماهیت کار، ارتباطات و توسعه‌ی دانش برای معلمان ضروری است.
۲. **نگرش جدید:** مدیر باید بداند، معلمان به نگرشی نیازمندند که جسارت استفاده از فناوری‌ها و ریسک‌پذیری را تقویت کند و الهام‌بخش تفکر یادگیری مستمر و مادام‌العمر برای آن‌هاست.
۳. **بصیرت جدید (آینده‌نگری):** مدیر باید بداند، در گذشته معلم خوب به کسی اطلاق می‌شد که در موضوعات درسی خود آمادگی لازم را کسب کرده باشد، در طراحی فعالیت‌های یک کلاس درس جذاب، با تجربه باشد، توانایی لازم را در انتقال مطالب کتاب‌های درسی داشته باشد و از یک کارراهه شغلی با سبکی یکنواخت و بدون تغییر برخوردار باشد. امروزه دیگر این نوع تفکر به پایان خط خود رسیده است. معلمان آینده با آینده‌نگری، توقعات آتی جامعه را برمی‌آورند و در آن مسیر، کیفیت حرفه‌ای خود را بر اساس نیازهای آتی دانش‌آموزان ارتقا می‌دهند؛ این همان دستیابی به بصیرتی جدید

است. بصیرت (دید) داشتن برای استفاده‌ی مؤثر از فناوری‌های جدید ضروری است. از فناوری می‌توان مانند یک تسهیل‌کننده (کاتالیزور) برای بازنگری در برنامه‌های درسی در کلاس درس بهره برد؛ به طور مثال می‌توان به تعیین زمان، مکان و چگونگی حصول دانش و مهارت‌های مورد نیاز دانش‌آموزان و پیوند میان برنامه‌های توسعه‌ی حرفه‌ای معلم و دانش‌آموز اشاره کرد. آینده‌نگری یا به عبارتی دیگر همراهی با مفروضات مربوط به آینده‌ی تدریس و تأثیر فناوری در ساختار مدارس، از عوامل مهم موفقیت معلم در کلاس درس محسوب می‌شود. به منظور ایجاد شرایط و زمینه‌های لازم برای انطباق با تغییرات محیطی، این امر باید به طور دائم از سوی معلم مورد توجه قرار گیرد. البته باید در نظر داشت که در صورت نبود بصیرت (آینده‌نگری) در معلم، علی‌رغم دیگر تلاش‌ها برای اصلاح و بازنگری برنامه‌های آماده‌سازی تربیت معلم در دو سطح سازمانی و شغلی (از سوی مسئولان)، انگیزه‌های معلمان به مرور کاهش می‌یابد و آنان به استفاده از روش‌های سنتی ادامه خواهند داد (انجمن ملی اعتباربخشی به تربیت معلم، ۱۹۹۷).

۴. نقش جدید: مدیر باید بداند، نقش معلم در کمک و حمایت از دانش‌آموزان برای به‌کارگیری فناوری اطلاعات چگونه است؟ معلم باید ابتدا خود و سپس دانش‌آموزان را نسبت به چگونگی کاربرد فناوری اطلاعات در جمع‌آوری، سازماندهی و تجزیه و تحلیل و تفسیر و گزینش اطلاعات، حساس و آگاه نمایند به نحوی که خود و دانش‌آموزان نسبت به منابع اطلاعات، تفکر انتقادی داشته باشند. امروزه معلمان بیشتر نقش مشاوره را دارند که در یافتن پاسخ مناسب برای نیازهای اطلاعاتی، دانش‌آموزان را یاری می‌دهند و در زمینه‌ی منابع کسب اطلاعات، آنان را راهنمایی می‌کنند. آن‌ها همچنین به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا بتوانند درباره‌ی کیفیت اطلاعات به‌دست آمده، قضاوت کنند و به روشی مؤثر، اطلاعات خود را در اختیار دیگران نیز قرار دهند. لازمه‌ی ایفای چنین نقشی، توانمندی معلمان در زمینه‌ی موضوعات درسی و ابزارهای مورد نیاز آن است. همچنین شواهد نشان می‌دهد که وقتی معلمان، دانش خود را در زمینه‌ی موضوع درس و شیوه‌ی یادگیری دانش‌آموزان به کار می‌بندند، به‌کارگیری فناوری اطلاعات بیشترین اثر مستقیم را بر پیشرفت شاگردان دارد. هنگامی که دانش‌آموزان در فهم و درک خود در به‌کارگیری نرم‌افزاری خاص در کار فردی یا گروهی یا کلاسی به کنجکاوی (تردید) کشیده می‌شوند، شاهد این پیشرفت خواهیم بود (امام جمعه و ملایی نژاد، ۱۳۸۸).

۵. رویکرد جدید: مدیر باید بداند، امروزه اطلاعات، فراتر از کتاب‌های درسی و دانش معلمان، از منابع مختلفی مانند رسانه‌های جمعی و ارتباطی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. لذا لازم است

که معلمان به دانش‌آموزان کمک کنند تا بتوانند اطلاعات مورد نیاز خود را بهتر و سریع‌تر جمع‌آوری نمایند. به همین منظور به‌کارگیری فناوری‌های جدید (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) به عنوان ابزاری برای آموزش و تدریس در کلاس درس ضروری است (امام جمعه، ۱۳۸۲).

۶. توسعه‌ی حرفه‌ای جدید: مدیر باید بداند، معلمان باید در دوره‌های آموزشی که با روش‌های غیر سنتی مانند آموزش از راه دور برگزار می‌شود، شرکت کنند تا بتوانند حرفه‌مندی خود را توسعه دهند. همچنین لازم است که با عضویت در انجمن‌های یادگیری غیررسمی و مستمر، همراه با دیگر افراد صاحب‌نظر و حرفه‌ای، علاقه‌ها و دلوپسی‌های خود را تقسیم کنند.

جمع بندی

لازمه‌ی ایجاد تغییر در نظام تعلیم و تربیت معلمان آینده، تعریف مجدد نقش معلم و توجه به تغییرات سریع فناوری و نیز کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در کلاس درس است؛ به همین منظور مدیر مدرسه باید برای توسعه حرفه‌ای معلمان به نکات زیر توجه کند:

۱. درک نیازهای حرفه‌ای معلمان؛
۲. سازماندهی مناسب برای حمایت قوی از کاربرد فناوری از سوی معلم در کلاس درس؛
۳. تشویق معلمان برای توسعه‌ی حرفه‌ای خود از طریق حمایت‌های مالی و فکری مدیر مدرسه؛
۴. حمایت از شرکت معلمان در آموزش‌های غیرسنتی و به‌روز کردن نیازهای اطلاعاتی آنان؛
۵. حمایت فنی و نرم‌افزاری از معلمان نوآور و فراهم‌آوردن دسترسی آسان و کافی به فناوری اطلاعات برای تمامی معلمان.

منابع

۱. امام جمعه، طیبه و اعظم ملایی نژاد (۱۳۸۹)، درآمدی بر نیازهای مدارس فردا، مدیر مدرسه‌ی امروز، پاسخ‌گوی نیازهای فردا، مجله‌ی مدیریت مدرسه، شماره ۷، دوره ۷، هشتم
۲. امام جمعه، طیبه (۱۳۸۲)، سواد اطلاعات، سواد فناوری اطلاعات (۱)، مجله‌ی رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۵.
۳. ملایی نژاد، اعظم (۱۳۸۷)، بررسی وضعیت موجود و مطلوب برنامه‌ی درسی تربیت معلم ایران، گزارش پژوهشی، نشریه‌ی شماره ۵۶۶، موسسه‌ی پژوهشی برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی.

4. A report of NCATE (National Council for Accreditation of Teacher Education), 1997.